

UDK: 347.958
izvorni znanstveni članak
primljen 28. veljače 2017.

Doc. dr. sc. Viktorija HAUBRICH,
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

Ana KNEZOVIĆ, studentica Diplomskog studija prava
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

Frano BAKOVIĆ, student Diplomskog studija prava
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

POSTUPAK PO REVIZIJI PROTIV PRESUDE DO POSTUPANJA REVIZIJSKOG SUDA

Sažetak

Autori se u radu bave institutom revizije protiv presude u parničnom postupku s posebnim naglaskom na novelirane dijelove koje donose posljednje izmjene bosanskohercegovačkog parničnog zakonodavstva. Analizira se postupak po reviziji protiv presude do donošenja odluke revizijskog suda. Autori definiraju i obrađuju redovnu i izvanrednu reviziju, rokove za ulaganje revizije, razloge za izjavljivanje revizije te postupak po izjavljenoj reviziji.

Ključne riječi: redovna i izvanredna revizija protiv presude, razlozi za izjavljivanje revizije protiv presude, postupak po reviziji protiv presude do donošenja odluke revizijskog suda.

1. UVOD

Parnično pravo u Bosni i Hercegovini uređuju četiri zakona: Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine,¹ Zakon o parničnom postupku Republike Srpske², Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta,³ te Zakon o parničnom postup-

1) Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" br. 53/03., 73/05., 19/06. – dalje – FZPP, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine", br. 98/15. – dalje Izmjene ZPP FBiH). Ovim Zakonom su određena pravila postupka na temelju kojih općinski sudovi, županijski sudovi i Vrhovni sud FBiH raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drugačije određeno.

2) Zakon o parničnom postupku Republike Srpske, "Službeni glasnik Republike Srpske" br. 59/2003., 85/03., 74/05., 63/07., 105/08., 85/03., 63/07., Odluke US 45/09., 49/09, 61/13. – dalje – ZPP RS. Ovim Zakonom određuju se pravila postupka na temelju kojih osnovni sudovi, okružni sudovi i Vrhovni sud RS raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drugačije određeno. Zakon o izmjenama i dopunama ZPP RS "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 61/13. ćemo dalje kroz tekst koristiti pod nazivom –Izmjene ZPP RS iz2013.

3) Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta, "Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 8/09, 52/10., 27/14. – dalje – ZPP BD. Ovim Zakonom određuju se pravila postupka na temelju kojih Osnovni sud i Apelacijski sud BD BiH raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima, ako posebnim zakonom nije drugačije određeno.

ku pred Sudom Bosne i Hercegovine⁴.

Prema čl. 237. st. 1. FZPP stranke mogu izjaviti reviziju protiv pravomoćne presude donesene u drugom stupnju u roku⁵ od 30 dana od dana dostave prijepisa presude. Navedeni rok za ulaganje revizije, primijenjen u parničnom postupku u Federaciji, primjenjuje se i u ostalim parničnim postupcima reguliranim na teritoriju BiH; u Republici Srpskoj utvrđen je Zakonom o parničnom postupku Republike Srpske, u Brčko Distriktu Zakonom o parničnom postupku Brčko Distrikta BiH, dok se u parničnom postupku što se vodi pred Sudom BiH primjenjuje temeljem odredbi Zakona o parničnom postupku pred Sudom BiH.

2. DEFINIRANJE REVIZIJE PROTIV PRESUDE I ROK ZA NJEZINO ULAGANJE

Revizija (njem. *Revision*) protiv presude u parničnom postupku jest izvanredan, samostalan, devolutivan, i nesuspendivan pravni lijek stranaka zbog povrede zakona protiv pravomoćne presude.⁶ Okolnost da je neka presuda postala pravomoćna ne znači istovremeno, zbog važnosti što je ima pravomoćnost za pravnu sigurnost i pravni mir, da se ona više ne može izmijeniti ili ukinuti izvanrednim pravnim lijekovima, koji ipak trebaju biti iznimka.⁷ U načelu pravila o mogućnosti izjavljivanja revizije trpe značajna ograničenja.⁸ Sužavanje mogućnosti pobijanja drugostupanjske presude došlo je do izražaja ne samo prilikom određivanja kruga takvih presuda protiv kojih se može izjaviti revizija već i pri propisivanju revizijskih razloga.⁹ Revizija je ograničeni pravni lijek i zbog toga što se ne može izjaviti protiv svih pravomoćnih presuda donijetih u drugom stup-

4) Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine, 'Službeni glasnik Bosne i Hercegovine' br. 36/04., 84/07., 58/13. – dalje – ZPP BiH. U odnosu na entitetske i Brčko Distrikt Zakone o parničnom postupku ovim zakonom se određuje nadležnost Suda BiH za rješavanje imovinskih sporova (parnični postupak) između države BiH i entiteta, između države i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, između entiteta, između entiteta i Distrikta, između institucija Bosne i Hercegovine koje vrše javna ovlaštenja. Odredbe ovog Zakona primjenjivat će se i u imovinskim sporovima proisteklim iz štete koja je nastala pri vršenju poslova organa uprave BiH, drugih institucija BiH i službenih osoba tih organa i institucija. Odredbe ovog zakona primjenjivat će se i u drugim imovinskim sporovima kada je nadležnost Suda utvrđena zakonima BiH ili međunarodnim ugovorima.

5) Prema stajalištu sudske prakse revizija se može izjaviti samo protiv pravomoćne odluke donesne u drugom stupnju, nedopuštena je revizija protiv rješenja o ukidanju presude donesene u prvom stupnju (VS SRBiH, br. Rev-603/82). Vidi kod ČIZMIĆ, J., *Komentar zakona o parničnom postupku, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Sarajevo, 2016., (dalje – ČIZMIĆ – KOMENTAR ZPP), str. 674. Dakle, revizija se ne može izjaviti protiv rješenja drugostupanjskog suda. Nije dopuštena revizija protiv drugostupanjske presude kojom nije riješeno o meritornom pitanju osnovanosti tužbenog zahtjeva u dijelu kojega je usvojio prvostupanjski sud. Vidi odluku Vrhovnog suda Republike Srpske br. Rev-235/01 od 19. 4. 2002., Domaća i strana sudska praksa, br. 14/2006.

6) Vidi kod TRIVA, S. – DIKA, M., *Gradansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004., (dalje – TRIVA – DIKA), str. 718.

7) GRBIN, I., *Revizija u parničnom postupku*, "Pravo i porezi", god. IX, Zagreb, 2000., br. 5, (dalje – GRBIN - REVIZIJA), str. 19.

8) Smatra se da što je pravni lijek udaljeniji od odluke protiv koje je upravljen, pretpostavke za njegovo korištenje su strožije, a razlozi zbog kojih se može uložiti sve ograničeniji. Ograničenost revizije kao izvanrednog pravnog lijeka ogleda se višestruko, a prije svega: a) u pogledu presuda koje se mogu pobijati revizijom, b) u pogledu vrste sporova u kojima je presuda drugostupanjskog suda donijeta, c) u pogledu razloga zbog kojih se presuda može pobijati odnosno ispitivati. Vidi na stranici www.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti posječena u siječnju.2017.

9) Šire o tome ČIZMIĆ – KOMENTAR ZPP, o. c. str. 670.

nju. Ograničenja se odnose na vrijednosni, kauzalni, kauzalno-personalni i procesni kriterij. Na izjavljivanje revizije ovlaštene su stranke, zakonski zastupnici i punomoćnici stranaka. Revizija se ne može izjaviti protiv presude suda prvog stupnja. Revizija se može izjaviti samo protiv presude donesene u drugom stupnju u roju od 30 dana od dana dostave prijepisa presude. Što znači da se ovaj pravni lijek ne može koristiti ako ni jedna stranka nije izjavila žalbu protiv prvostupanjske presude, pa je ta presuda postala pravomoćna.¹⁰ Ako je drugostupanjska presuda donesena po žalbi jedne stranke, pravo na reviziju protiv te presude ima i druga stranka koja se nije žalila protiv prvostupanjske presude,¹¹ bez obzira je li prvostupanjska presuda potvrđena ili je preinačena na njezinu štetu, ali pod uvjetom da ima pravni interes za pobijanje drugostupanjske presude.¹² Budući da se revizija može izjaviti samo protiv pravomoćne odluke donesene u drugom stupnju, nedopuštena je revizija protiv rješenja o ukidanju presude donesene u prvom stupnju.¹³ Možemo zaključiti da u bosanskohercegovačkom parničnom zakonodavstvu nije dopuštena "skokovita revizija", koju neka pravna uređenja dopuštaju kao slučaj ulaganja revizije protiv prvostupanjske presude.¹⁴ Revizija je više puta kroz zakonsku reformu mijenjana te se uvijek vodilo računa da revizija bude izvanredan pravni lijek, a ne sredstvo za odugovlačenje postupka.¹⁵

3. VRIJEDNOSNI CENZUS KAO KRITERIJ ZA IZJAVLJIVANJE REVIZIJE PROTIV PRESUDE

Jedna od značajnih novina što ih donosi Zakon o izmjenama i dopunama zakona o parničnom postupku Federacije BiH tiče se st. 2. spomenutog čl. 237. FZPP-a, prema kojem revizija nije dopuštena ako vrijednost pobijanog dijela pravomoćne presude ne prelazi iznos od 10.000 KM.¹⁶ Naime, stupanjem na snagu Izmjena ZPP FBiH u odred-

10) Vidi u tom smislu odluku Vrhovnog suda Hrvatske (dalje – VSH), Rev- 604/78 od 1. 3. 1979. – Pregled sudske prakse (dalje – PSP), 15/251. U radu se pozivamo na odgovarajuću sudsku praksu sudova bivše SFR Jugoslavije i Republike Hrvatske koja je utemeljena na postupovnim odredbama koje su identične s odredbama FZPP-a o reviziji protiv presude.

11) Tako ČALIJA, B. – OMANOVIĆ, S., *Gradansko procesno pravo*, Sarajevo, 2000., (dalje – ČALIJA – OMANOVIĆ), str. 291.

12) Ponekad se stranka protiv presude ne žali, ali ipak ima pravni interes izjaviti reviziju. Recimo slučaj kada drugostupanjski sud u povodu žalbe druge stranke žalbu usvoji. Vidi u tom smislu odluku Vrhovnog suda BiH (dalje – VSBiH), Rev- 257/87, objavljenu u Biltenu sudske prakse VSBiH, br. 1/88-65. Sarajevo, 1987. Vidi podatak kod BILAJAC, E., *Vanredni pravni lijekovi, Modul 4* – Građanska oblast, Sarajevo, 2006., str. 12.

13) Usp. odluku VS BiH, Rev- 493/86., objavljena u BSP VSBiH br. 2/87-47.

14) Vidi o ovome kod GOVIĆ, I. *Revizija u svjetlu posljednjih izmjena i dopuna Zakona o parničnom postupku (ZPP/03) i na njima utemeljenoj sudskoj praksi*, "Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991) v. 29 br. 2.", Rijeka, 2008., (dalje – GOVIĆ – REVIZIJA), str. 1093. – 1128.

15) Vidi kod SESSA, Đ., *Revizija prema Noveli Zakona o parničnom postupku iz 2011.* U knjizi Vanja Bilić i dr. "Novela Zakona o parničnom postupku iz 2011.", Novi informator, Zagreb, 2011., str. 97.

16) Pri tom nije odlučujuća vrijednost predmeta spora, kako ga je tužitelj naznačio ili sud odredio, nego vrijednost onog dijela pravomoćne presude koji se pobija revizijom. Uz to se u ocjenu dozvoljenosti revizije uzima u obzir samo vrijednost glavnog potraživanja, ne i sporednih potraživanja (kamate, parnični troškovi). U tom smislu je sudska praksa: "Tužitelji su formalni suparničari pa se dopuštenost revizije cijeni s obzirom na vrijednost pobijanog dijela pravomoćne presude svakog od pojedinih suparničara, a ne po njihovom zbroju. Primjenjeno na slučaj predmeta vidljivo je da vrijednost pobijanog dijela pravomoćne presude u odnosu na svakog pojedinog tužitelja iznosi po 4.121,82 KM, dakle ne prelazi 10.000 KM. Što znači da nije ostvaren imovinski cenzus. Ovu bi reviziju tužitelja trebalo odbaciti kao nedopuštenu primjenom odredbi čl. 247. st. 1. ZPP FBiH, jer je izjavljena protiv presude protiv koje se po zakonu ne može izjaviti. Vidi VSBiH, Rev.-89/05, od 18. 10. 2005. Vidi na stranici: <http://www.pravosudje.ba/vstv/faces/>, stranica posjećena u siječnju. 2017.

bi čl. 237. spomenutivrijednosni cenzus mjerodavan za izjavljivanje revizije značajno je povećan te danas iznosi 30. 000 KM, odnosno, ako je riječ o gospodarskim sporovima, 50. 000 KM. Za razliku od onih što se tiču roka za izjavljivanje revizije, u vezi s vrijednosnim cenzusom kojim se ograničava mogućnost njezina ulaganja pojavljuju se različita pravila. Kada je riječ o parničnim postupcima što se pokreću i vode na teritoriju BiH, spomenuta pravila u entitetima su jednaka – ZPP RS-a, baš kao i Izmjene ZPP FBiH određuje kako revizija nije dozvoljena ako vrijednost pobijanog dijela pravomoćne presude ne prelazi 30. 000 KM, a u privrednim sporovima 50. 000 KM.¹⁷ Za razliku od IZPP RS-a, u Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku pred Sudom BiH,¹⁸ kao ni u izmjenama ZPP BDBiH iz 2010.,¹⁹ odnosno, 2014. godine,²⁰ nije predviđen poseban vrijednosni cenzus za gospodarske sporove nego je utvrđen samo opći cenzus, bez obzira na vrstu spora, u iznosu od 30. 000 KM.

U praksi nije uvijek jednostavno ocijeniti je li revizija po ovom kriteriju dopuštena odnosno utvrditi vrijednost predmeta spora što zbog nenavođenja vrijednosti predmeta spora, što mjenjaanja vrijednosti predmeta spora tijekom postupka,²¹ što je li riječ o budućim davanjima, je li riječ o više tužbenih zahtjeva,²² je li riječ o *facultas alternativae* ili troškovima postupka²³ itd.

Upravo glede vrijednosnog cenzusa za izjavljivanje revizije postoje bitna odstupanja u usporednom pravu. U Republici Hrvatskoj reviziju je moguće izjaviti ukoliko vrijednost pobijanog dijela presude iznosi 200. 000 kuna²⁴ (cca 52.000 KM), u Republici Srbiji revizija nije dozvoljena u imovinskoopravnim sporovima ako vrijednost pobijanog

17) Vidi čl. 49. IZPP RS-a

18) Vidi čl. 46. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku pred Sudom BiH, Službeni glasnik BiH, broj 58/13 (dalje u tekstu: IZPP SBiH)

19) Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Brčko Distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, broj 52/10

20) Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Brčko Distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, broj 27/14

21) Iz sudske prakse treba istaknuti stajalište da recimo smanji li se tužbeni zahtjev tijekom postupka vrijednost predmeta spora uzima se prema konačno postavljenom tužbenom zahtjevu. Vidi sudsku odluku VS Republike Hrvatske poslovni br. II Rev-606/82 od 25 kolovoza 1982. Vidi kod GOVIĆ – REVIZIJA, o. c., str. 1098.

22) Prema stajalištu sudske prakse kada su povodom tužbe i protutužbe drugostupanjskom presudom utvrđena međusobna potraživanja stranak te su prebijena, a stranci čije je potraživanje manje naloženo da svom protivniku plati razliku, tada je u situaciji u kojoj ta stranka osporava postojanje potraživanja svog protivnika za ocjenu dopuštenosti njzine revizije mjerodavna visina utvrđenog potraživanja njenog protivnika, a ne visina iznosa koji mu prema odluci suda mora platiti (VS, Rev 1328/02. Od 25. 9. 2003., - IO 2/03-225). Vidi kod ČIZMIĆ – KOMENTAR ZPP, o. c., str. 671.

23) Revizija protiv odluke o troškovima postupka dopuštena je pod uvjetima iz čl. 237. st. 2. ZPP-a uz ispunjenje dva kumulativna uvjeta i to prvog, da bi revizija po navedenoj zakonskoj odredbi bila dopuštena protiv odluke o glavnoj stvari, i drugog, da pobijani dio pravomoćne odluke o naknadi troškova postupka prelazi iznos od 10. 000 KM. Revizija protiv odluke o zateznoj kamati dopuštena je pod uvjetom iz čl. 237. st. 3. ZPP (Zaključak Gradanskog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine sa sjednice od 17. 9. 2009.). Vidi kod ČIZMIĆ – KOMENTAR ZPP, o. c., str. 671.

24) Vidi čl. 382. Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske, Narodne novine Republike Hrvatske, Br. 53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25/13., 89/14. (dalje u tekstu: ZPPRH). U praksi nije uvijek jednostavno ocijeniti je li revizija po ovom kriteriju dopuštena jer nekad stranke propuste označiti vrijednost predmeta spora ili mijenjaju vrijednost predmeta spora tijekom postupka. Sudska praksa je stajališta da se kao vrijednosni cenzus uzima samo vrijednost glavnog zahtjeva, dok se kamte, parnični troškovi, ugovorna kazna i ostala sporedna traženja ne uzimaju u obzir ako ne čine glavni zahtjev. Vidi kod GOVIĆ – REVIZIJA, o. c., 1097.

dijela presude ne prelazi vrijednost od 40. 000 eura²⁵ (cca 78. 000 KM), dok ju u Crnoj Gori nije moguće izjaviti „u imovinskopравnim sporovima u kojima se tužbeni zahtjev odnosi na potraživanje u novcu, na predaju stvari ili izvršenje neke druge činidbe, ako vrijednost predmeta spora pobijanog dijela pravosnažne presude ne prelazi 5. 000 eura“ (cca 10.000 KM), odnosno „u imovinskopравnim sporovima u kojima se tužbeni zahtjev ne odnosi na potraživanje u novcu, predaju stvari ili izvršenje neke druge činidbe, ako vrijednost predmeta spora koju je tužitelj u tužbi naveo ne prelazi 5. 000 eura“.²⁶

4. IZVANREDNA REVIZIJA

Prema odredbi čl. 237. st. 3. FZPP-a, kojim je predviđeno kako Vrhovni sud Federacije²⁷ može dopustiti reviziju u svim predmetima, ako ocijeni da bi odlučivanje po reviziji bilo od značaja za primjenu prava u drugim slučajevima, ostao je nepromijenjen. Ipak, zbog svrhe koju ima - ublažavanje efekata što ih uzrokuje ograničenje glede vrijednosnog cenzusa mjerodavnog za ulaganje revizije - navedeni je članak, s povećanjem spomenutog cenzusa izvršenim IZZP-om, dodatno dobio na značenju.

Zbog negativnih posljedica do kojih bi moglo dovesti povećanje vrijednosnog cenzusa mjerodavnog za izjavljivanje revizije s 10.000 KM na 30.000 KM, a u gospodarskim sporovima 50. 000 KM, ali i zbog potrebe da se zakonodavstvo naše zemlje, kao potencijalnog kandidata za ulazak u Europsku Uniju, uskladi s pravnom stečevinom navedene zajednice, zakonodavac IZPP-om predviđa mogućnost za dodatna odstupanja od spomenutog pravila. Tako izmijenjenim čl. 237. u novom st. 4. predviđa kako u slučajevima u kojima revizija dopuštena prema odredbi st. 2. ovog člana, stranke mogu podnijeti reviziju protiv drugostupanjske presude ako odluka o sporu ovisi o rješenju nekog materijalnopravnog ili procesnopravnog pitanja važnog za osiguranje jedinstvene primjene prava i jednakopravnosti svih u njegovoj primjeni, a osobito u slučaju:

- 1) ako o tom pitanju revizijski sud još uvijek nije zauzeo shvaćanje odlučujući u pojedinim predmetima na sjednici odjeljenja, a riječ je o pitanju o kojem postoji različita praksa drugostupanjskih sudova;
- 2) ako je o tom pitanju revizijski sud već zauzeo shvaćanje ali je odluka drugostupanjskog suda zasnovana na shvaćanju koje nije podudarno s tim shvaćanjem;
- 3) ako je o tom pitanju revizijski sud već zauzeo shvaćanje i presuda se drugostupanjskog suda temelji na tom shvaćanju, ali bi osobito uvažavajući razloge iznesene tijekom prethodnog prvostupanjskog i žalbenog postupka, zbog promjene u pravnom sustavu uvjetovane novim zakonodavstvom ili međunarodnim sporazumima, te odlukom Ustavnog suda BiH, Europskog suda za ljudska prava trebalo preispitati sudsku praksu.²⁸

25) Vidi čl. 403. Zakona o parničnom postupku Republike Srbije, Službeni glasnik Republike Srbije, broj 72/11., 49/13., 74/13., 55/14. (dalje u tekstu: ZPPSR)

26) Vidi čl. 397. Zakona o parničnom postupku Republike Crne Gore, Službeni list Crne Gore, broj 22/04., 76/06., Odluka US 78/04., 102/04., 28/05. (dalje u tekstu: ZPPCG)

27) Vidi odredbu čl. 29. st. 2. Zakona o sudovima Federacije Bosne i Hercegovine, "Službene novine FBiH" br. 38/05., 22/06., 63/10., 72/10., 7/13., 52/14., kojom je određeno da Vrhovni sud FBiH odlučuje o izvanrednim pravnim lijekovima protiv pravomoćnih odluka sudova, kada je to Zakonom propisano.

28) Prema odredbi čl. 237. St. 3. ZPP FBiH bilo je određeno da je Vrhovni sud Federacije BiH mogao dopustiti reviziju u svim predmetima ako bi ocijenio da bi odlučivanje po reviziji bilo od značaja za primjenu prava u drugim slučajevima. Značaj ove odredbe bio je u tome da je predmet spora takav da bi mogao utjecati

Nadalje je st. 5. čl. 237. predvidio kako u reviziji iz st. 3. ovog člana stranka treba naznačiti pravno pitanje zbog kojeg ju je podnijela uz navođenje propisa i drugih važećih izvora prava koji se na njega odnose, te izložiti razloge zbog kojih smatra da je ono važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i jednakopravnosti svih u njegovoj primjeni.

Iznimka od pravila prema kojem se revizija ne može uložiti ako pobijani dio presude ne prelazi 30. 000 KM, a u gospodarskim sporovima u Federaciji BiH i Republici Srpskoj 50. 000 KM, predviđena sa svrhom ublažavanja krutosti navedenog pravila te prilagođavanjem istih pravilima primijenjenim na teritoriju Europske Unije, predviđena je i u IZPP SBiH dok je zakonodavac Brčko Distrikta ostao pri ranijim rješenjima. Ipak, za očekivati je kako će se takva situacija, primarno s ciljem ujednačavanja pravnih propisa unutar same BiH, uskoro promijeniti.

Iz navedenih odredbi možemo razlikovati redovnu reviziju kao pravni lijek protiv drugostupanjske odluke koji je po zakonu dopušteni izvanrednu reviziju koji bi bila izuzetno pod određenim uvjetima dopuštena od strane Vrhovnog suda. Možemo zaključiti da je izvanredna revizija supsidijarna i dopunska u odnosu na redovnu reviziju. Ona je suvišna u slučajevima u kojima je dopuštena redovna revizija. Izvanredna revizija je koncipirana kao pravni lijek čija je primarna funkcija osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti građana.²⁹

Jednake iznimke u svom zakonodavstvu predviđaju i Republika Hrvatska,³⁰ kao članica Europske Unije, te Crna Gora³¹ kao kandidat za članstvo. Za očekivati je da će ona biti unesena i u zakonodavstvo Republike Srbije gdje je danas na snazi pravilo prema kojem je dozvoljena tzv. posebna revizija „zbog pogrešne primjene materijalnog prava i protiv drugostupanjske presude koja se ne bi mogla pobijati revizijom, ako je po ocjeni nadležnog suda potrebno razmotriti pravna pitanja od općeg interesa ili pravna pitanja u interesu ravnopravnosti građana, radi ujednačavanja sudske prakse, kao i ako je potrebno novo tumačenje prava.“³²

Osim ranije navedenih, u odnosu na FZPP i IZPP nešto drugačijih, u usporednom zakonodavstvu postoje određena rješenja koje naše zakonodavstvo ne poznaje, a od bitnog su utjecaja na mogućnost izjavljivanja revizije. Tako je zakonodavac RH predvidio mogućnost izjavljivanja revizije neovisno o vrijednosnom cenzusu „... 2) ako je presuda donesena u sporu o postojanju ugovora o radu, odnosno prestanku radnog odnosa ili radi utvrđenja postojanja radnog odnosa; 3) ako je drugostupanjska presuda donesena prema odredbama čl. 373.a i 373.b ovog Zakona.“³³ Zakonodavac Republike Srbije koji je mogućnost izjavljivanja revizije u imovinskopравnim sporovima ograničio vrijedno-

na kreiranje sudske prakse ili na usvajanje određenog pravnog shvatanja koje je od značaja za jedinstvenu primjenu prava. Vidi kod ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2009., (dalje – ČIZMIĆ – KOMENTAR), str. 520. – 521.

29) www.pravosudje.ba/vstv/faces, stranica posjećena u siječnju 2017.

30) Vidi čl. 382. ZPPRH. Vidi o redovnoj i izvanrednoj reviziji kod TRIVA – DIKA, o. c., str. 723. – 731. Vidi i kod BRATKOVIĆ, M., *Revizija po dopuštenju: hrvatske dvojbe i slovenska iskustva*, "Zbornik Aktualnosti građanskog procesnog prava-nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća", Split, 2016., str. 319. – 351.

31) Vidi čl. 69. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Republike Crne Gore, Službeni list Crne Gore, broj 48/15

32) Vidi čl. 404. ZPPSR

33) Vidi čl. 382. ZPPRH

snim censusom, određuje kako je revizija uvijek dozvoljena ako je : 1) to posebnim zakonom propisano; 2) drugostupanjski sud preinačio presudu u odlučio o zahtjevima stranka; 3) drugostupanjski sud usvojio žalbu, ukinuo presudu i odlučio o zahtjevima stranaka.³⁴ ZPPCG propisuje kako je, bez obzira na propisana ograničenja glede vrijednosnog censusa, revizija uvijek dozvoljena: „1) u sporovima o izdržavanju kada je izdržavanja prvi put određeno ili ukinuto; 2) u sporovima o naknadi štete za izgubljeno izdržavanje uslijed smrti davaoca izdržavanja i zbog izgubljene zarade ili drugih prihoda po osnovu rada kada su te odštete prvi put određene ili ukinute; 3) u imovinskim sporovima koji nastanu iz protuustavnih i protuzakonitih pojedinačnih akata i radnji kojima se pravna ili fizička lica, zavisno od sjedišta, odnosno prebivališta stavljaju u neravnopravan položaj na tržištu ili na drugi način narušava tržište, uključujući i sporove o naknadi štete koja se tim prouzrokuje.“³⁵

Odredbom čl. 238. FZPP-a nadležnost za odlučivanje po reviziji povjerena je Vrhovnom sudu Federacije.³⁶ Ovakva regulacija nadležnosti za rješavanje po reviziji, odnosno, davanje reviziji karaktera primarno devolutivnog pravnog lijeka, zastupljena je u cijeloj BiH. Tako je u Republici Srpskoj za rješavanje po reviziji nadležan Vrhovni sud RS-a,³⁷ u Brčko Distriktu revizijsko vijeće Apelacijskog suda Brčko Distrikta sastavljeno od trojice sudaca koji nisu sudjelovali u odlučivanju po žalbi,³⁸ a po onoj izjavljenoj protiv presude donesene u drugostupanjskom postupku pred Apelacijskim odjeljenjem Suda BiH revizijsko vijeće navedenog odjeljenja Suda BiH.³⁹

Revizija kao izvanredni pravni lijek, sukladno čl. 239. FZPP-a, nema suspenzivno djelovanje, odnosno, ne zadržava ovrhu pravomoćne presude protiv koje je izjavljena. Isto pravilo primijenjeno je i u ostatku BiH,⁴⁰ kao i u zemljama u susjedstvu⁴¹.

5. RAZLOZI ZA IZJAVLJIVANJE REVIZIJE

Revizija protiv presude jeste pravni lijek koji bi zbog važnosti objekta pobijanja trebao općenito omogućiti preispitivanje materijalnopravne i postupovnopravne zakonitosti pobijane presude. Zbog toga njezina pravozaštitna funkcija bila bi ostvarivanje jednake primjene zakona i ravnopravnosti građana i zakonito u materijalnopravnom i postupovnopravnom smislu rješavanje pojedinih sporova.⁴²

Prema čl. 240. st. 1. FZPP-a revizija se može izjaviti:

- 1) zbog povrede odredaba parničnog postupka iz čl. 209. ovog zakona koja je učinjena u postupku pred drugostupanjskim sudom;
- 2) zbog pogrešne primjene materijalnog prava;

34) Vidi čl. 403. ZPPSR

35) Vidi čl. 97. ZPPCG

36) O reviziji meritorno odlučuje bez raspravljanja Vrhovni sud Republike Hrvatske. Vidi kod TRIVA – DIKA, o. c., str. 720.

37) Vidi čl. 238. ZPP RS-a

38) Vidi čl. 347. ZPP BDBiH

39) Vidi st. 3. čl. 18. ZPP SBiH

40) Vidi čl. 239. ZPP RS-a; čl. 348. ZPP BDBiH; čl. 206. ZPP SBiH

41) Vidi čl. 384. ZPPRH; čl. 406. ZPPSR; čl. 399. ZPPCG

42) Vidi više o reviziji kao izvanrednom pravnom lijeku kod DIKA, M., *Gradansko parnično pravno-Pravni lijekovi*, Zagreb, 2010. (dalje DIKA – PRAVNI LIJEKOVI), str. 272. – 298.

3) zbog prekoračenja tužbenog zahtjeva, ako je ta povreda učinjena u postupku pred drugostupanjskim sudom.

Sukladno čl. 240. st.2. FZPP-arevizija se ne može izjaviti zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.

Glede povrede odredbi parničnog postupka iz čl. 209. FZPP-a učinjenih pred drugostupanjskim sudom, kao razloga za izjavljivanje revizije, treba imati u vidu izmjene koje donosi IZPP. *De lege lata* rješenje je *in concreto* prihvatljivije i osigurava ujednačenu praksu povodom određenih taksativno pobrojanih povreda odredbi parničnog postupka.⁴³ Naime, st. 2. čl. 34. IZPP-a, dotadašnju uopćenu odredbu o tomu što se smatra povredom odredbi parničnog postupka,⁴⁴ a time i razlogom za ulaganje žalbe, kao redovnog, i revizije, kao izvanrednog pravnog lijeka,⁴⁵ zakonodavac konkretizira taksativno navodeći slučajeve u kojima povreda odredbi parničnog postupka uvijek ima utjecaj na donošenje zakonite i pravilne presude, a to su sljedeći:

- „1) ako je u donošenju presude sudjelovao sudac koji je po zakonu morao biti isključen ili izuzet (čl. 357. ZPP-a);
- 2) ako je odlučeno o zahtjevu koji nije u sudskoj nadležnosti (čl. 16. ZPP-a);
- 3) ako je sud odlučio o tužbenom zahtjevu za kojeg je stvarno nadležan viši sud;
- 4) ako je protivno odredbama ovog zakona sud zasnovao svoju odluku na nedozvoljenim raspolaganjima stranaka (čl. 3. st. 3. ZPP);
- 5) ako je sud donio presudu bez glavne rasprave;
- 6) ako je protivno odredbama ovog zakona sud donio presudu na osnovu priznanja, presudu na osnovu odricanja i presudu zbog propuštanja;
- 7) ako je protivno odredbama ovog zakona sud odbio zahtjev stranke da se u postupku služi svojim jezikom i pismom i da prati tijek postupka na svom jeziku;
- 8) ako je u postupku kao tužitelj ili tuženi sudjealo lice koje ne može biti stranka u postupku, ili ako stranku koja je pravno lice nije zastupalo ovlašteno lice, ili ako parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik, odnosno punomoćnik stranke nije imao ovlaštenje za vođenje parnice ili pojedine radnje u postupku, ako vođenje parnice, odnosno obavljanje pojedinih radnji u postupku nije bilo naknadno odobreno;
- 9) ako je odlučeno o zahtjevu o kojem već teče parnica ili kojeg se tužitelj odrekao ili o kojem je već prije pravomoćno presuđeno ili o kojem je već zaključena sudska nagodba ili nagodba koja po posebnim propisima ima svojstvo sudske nagodbe;
- 10) ako je protivno zakonu bila isključena javnost na glavnoj raspravi;

43) Pogledaj više o povredama odredbi parničnog postupka kod HAUBRICH, V., *Povreda odredbi parničnog postupka*, "Zbornik Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća", Split, 2015., str. 269. – 299.

44) Vidi čl. 209. FZPP-a

45) O procesnim povredama odredbi parničnog postupka vidi kod RAČIĆ, R., "Pravni savjetnik, br. 7. – 8.", Sarajevo, 2004., str. 31. – 37. Prema stajalištu sudske prakse i pored prijedloga stranke da se sasluša samo jedna stranka sud će uvijek odrediti izvođenje dokaza saslušanjem obiju stranaka (čl. 5. u vezi s čl. 163. i čl. 164. ZPP FBiH iz 2003.). Međutim, propust suda da na glavnoj raspravi izvede dokaz saslušanjem i druge stranke ne predstavlja uvijek povredu odredbi parničnog postupka koja je od utjecaja na pravilnost i zakonitost presude. Vidi odluku Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, br. 070-0-Rev-07-001298, od 21. 10. 2008. "Bilten VSFBiH 2/2008. podatak preuzet od BLAGOJEVIĆ, M. – TAJIĆ, H., *Građansko i privredno pravo u praksi sudova u Bosni i Hercegovini, aktualna sudska praksa 2009. – 2012.*, "Privredna štampa", Sarajevo, 2013., (dalje – BLAGOJEVIĆ – TAJIĆ), str. 708. – 709.

- 11) ako je presudom prekoračen tužbeni zahtjev;
- 12) ako je odlučeno o nepravovremeno podnesenoj tužbi, a zbog toga je tužbu trebalo odbaciti (čl. 67. st. 1. točka 2.);
- 13) ako prije podnošenja tužbe nije proveden zakonom predviđen postupak mirnog ili drugačijeg ostvarivanja prava, a zbog toga je tužbu trebalo odbaciti“.⁴⁶

Apsolutno su bitne povrede one potvrde odredbe parničnog postupka koje su u zakonu taksativno navedene i uz čije se postojanje veže predmnijeva da su dovele do toga da presuda bude nepravilna i/ili nezakonita neovisno o tome jesu li one *in concreto* dovele do posljedice.⁴⁷ Relativno bitna povreda odredaba postoji ako sud tijekom postupka nije primijenio ili je nepravilno primijenio neku odredbu zakona, a to je moglo biti od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude.⁴⁸ Nemoguće je taksativno unaprijed predvidjeti koje bi bile relativno bitne povrede odredbi parničnog postupka.⁴⁹ Okolnost da je počinjena određena povreda odredabaparničnog postupka trebalo bi biti nedvojbeno utvrđena.⁵⁰ Na relativno bitne povrede odredaba parničnog postupka žalbeni sud ne pazi po službenoj dužnosti nego se one uzimaju u obzir kada se žalitelj na njih izrije kom pozove.⁵¹ Svako postupanje suda koji je u protivnosti s odredbama parničnog pra-

46) Stajalište je sudske prakse da sudac drugostupanskog suda ne može obavljati sudačku dužnost u predmetu u kojem je pred prvostupanskim sudom saslušan kao svjedok (VS, Rev 2540/86. Od 22. 1. 1987. – PSP 37/144). Podatak preuzet od GRBIN, I., *Bitne povrede odredaba parničnog postupka kao razlog za izjavljivanje pravnih lijekova u parničnom postupku*, "Pravo u gospodarstvu, 1/2011.", Zagreb, 2011., (dalje – GRBIN – BITNE POVREDE ODREDAABA PARNIČNOG POSTUPKU), str. 281. – 329. Vidi STANIŠIĆ, J., Žalbeni postupak i rasprava pred drugostupanskim sudom, "Modul 3, Građanska oblast", Sarajevo, 2006., (dalje – STANIŠIĆ), str. 13. Na ovaj način ostavljena su sucima velika diskrecijska ovlaštenja prilikom ovakvih ocjena, što u praksi može utjecati na jednako ostvarivanje i zaštitu prava građana pred sudovima. Vidi kod MEDIĆ, D., *Reforma parničnog postupka u Bosni i Hercegovini*, "Pravo zemalja u regiji, priredio prof. dr. sc. Vladimir Čolović", Beograd, 2010., (dalje – MEDIĆ), str. 30.

47) Pogledaj kod DIKA, M., *Pravni lijekovi*, X knjiga, "Narodne novine", Zagreb, 2010., (dalje – DIKA – PRAVNI LIJEKOVI), str. 127.

48) *Ibid.*, str. 166. Prema stajalištu sudske prakse okolnost da je vijeće donijelo odluku prije nego što je riješeno o zahtjevu za izuzeće njegova predsjednika, te što je predsjednik suda riješio o izuzeću predsjednika vijeća prije nego što je o zahtjevu za izuzeće predsjednika suda odlučio predsjednik neposredn višeg suda, mogu predstavljati relativno bitne povrede odredbi parničnog postupka. Vidi odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. Rev-810/98. od 28. 4. 1998., "Sudska praksa, Informator, br. 4760", Zagreb, 1999., str. 5. Kada je protiv prvostupanske presude izjavljeno više žalbi, drugostupanski je sud radi sagledavanja suštine i opsega spora u cijelosti dužan istodobno odlučiti o svim žalbama. Ako odluči o žalbi samo jedne stranke čini relativno bitnu povredu odredbi parničnog postupka. Vidi odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. Rev-178/02., "Sudska praksa, Informator, br. 5218", Zagreb, 2004., str. 5. Propust suda da u rješenju o odbijanju dokaznog prijedloga stranaka naznači razloge odbijanja, može predstavljati relativno bitnu povredu odredbi parničnog postupka. Vidi odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. Rev 5/99., "Sudska praksa, Informator, br. 5120", Zagreb, 2003., str. 4

49) Vidi kod JANKOVIĆ – KOMENTAR, o. c., str. 375.

50) Tako DIKA – PRAVNI LIJEKOVI, o. c., str. 167.

51) Prema stajalištu sudske prakse relativno bitna povreda parničnog postupka ne postoji kada je: sud propustio navesti propise na kojima temelji svoju presudu ako to nije utjecalo na donošenje zakonite i pravilne odluke (VS, Rev 42/83. od 18. 5. 1983. – PSP 23/264), sud propustio navesti propise na kojima temelji svoju odluku ako se iz obrazloženja presude može zaključiti o kojim propisima je riječ (VS, Rev 872/89. od 16. 11. 1989. – PSP 24/202), sud o više predmeta jedinstveno raspravio i presudio bez prethodne odluke o njihovu spajanju (VS, Rev 575/84. od 17. 5. 1984. – PSP 25/190.), sud umjesto rješenjem odlučio presudom (VS, Rev 863/84. od 25. 7. 1984. – PSP 26/138), prvostupanski sud propustio primijeniti pravila o u postupku u sporovima male vrijednosti (VS, Rev 1276/91. od 9. 10. 1991. IO 1994/302). Stranka koja u pravnom lijeku tvrdi da je učinjena relativno bitna povreda dužna je to i dokazati, dati uvjerljive argumente da postoje okolnosti koje određenoj procesnoj povredi daju svojstvo relativno bitne povrede. Šire o tome pogledaj kod GRBIN – BITNE POVREDE ODREDAABA PARNIČNOG POSTUPKU, o. c., str. 281. – 329.

va bilo bi da sud tijekom postupka nije primijenio, bilo da je nepravilno primijenio neku procesnu odredbu predstavlja povredu procesnog prava.⁵² Nebitne su one povrede koje su u određenoj stvari bez značenja za ishod suđenja ili za otvaranje nekih drugih procesnih ciljeva, a bitne su povrede koje su u uzročnoj ili potencijalno uzročnoj vezi s rezultatom nepravilnog suđenja ili s povredama nekih drugih pravno zaštićenih interesa u parnici.⁵³ Prema stajalištu sudske prakse odluka donijeta u kaznenom postupku koji se vodi protiv tuženika koji je od tužiteljice uzeo novac prijevaram (podigao ga s njezine štedne knjižice) nije prethodno pitanje od kojeg bi ovisila građansko-pravna odgovornost tuženika, pa samim tim ni razlog za prekid postupka zbog veze između kaznenog dijela i građansko-pravnog odnosa, kako pogrešno zaključuje prvostupanjski sud. Ovo stoga što je u čl. 379. st. 2. ZPP FBiH predviđena mogućnost prekida parničnog postupka samo ukoliko se odluka o tužbenom zahtjevu ne može donijeti prije nego što bude donesena odluka u kaznenom postupku. Donoseći pobijano rješenje prvostupanjski sud je učinio bitnu povredu odredaba parničnog postupka iz čl. 209., a u vezi s čl. 379. st. 2. ZPP FBiH, a što je bilo od utjecaja na zakonitost pobijane odluke.⁵⁴ Stajalište je sudske prakse da je učinjena povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 209. ZPP FBiH kada prvostupanjski sud tijekom postupka naloži tužitelju da uplati predujam za vještačenje po kojem tužitelj postupi i spis bude dostavljen vještaku koji ga drži kod sebe, ali ne obavi vještačenje već spis samo vrati sudu, nakon čega sud, pošto tužitelj nije uplatio predujam za obavljanjem vještačenja od strane drugog vještaka, odbije tužbeni zahtjev uz obrazloženje da tužitelj nije dokazao visinu svog potraživanja.⁵⁵ Stranka koja se poziva na povredu odredaba parničnog postupka mora u žalbi navesti koja je procesna odredba povrijeđena, na koji ju je način sud nepravilno primijenio ili ju nije primijenio, te kako je to bilo od utjecaja na donošenje presude koja se žalbom osporava.⁵⁶ U odredbama ZPP nisu taksativno navedene one povrede odredaba parničnog postupka, koje po ocjeni samog zakonodavca imaju bitan značaj za zakonitost postupanja i pobijanje odluke. Bez obzira što ih Zakon nije taksativno nabrojao ove su povrede vrlo zna-

52) Vidi kod TRIVA – DIKA, o. c., str. 683. Prema stajalištu sudske prakse okolnost da je o izjavi tužitelja o povlačenju tužbe danaj izvan ročišta, umjesto sudskog zapisnika sud načinio službenu bilješku, može biti samo relativno bitna povreda odredaba parničnog postupka. Vidi odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Revr-864/2005., "Sudska praksa, Informator, br. 5529", Zagreb, 2007., str. 4. Stajalište je sudske prakse da je pravo na obrazloženje sudske odluke i prema praksi Europskog suda pravo koje spada u element prava na pravično suđenje jer se time omogućava provjera je li provedeno suđenje bilo pravično i omogućava stranci da na temelju obrazloženja sazna za razloge odluke i da na temelju toga adekvatno koristi pravne lijekove koje joj stoje na raspolaganju. Vidi presudu Vrhovnog suda FBiH br. 63 0 P 002062 09, Rev. od 20. 1. 2011. Prema odluci Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, br. 70 0 P 000659 10 Rev, od 29. 3. 2011. kada u obrazloženju svoje odluke drugostupanjski sud ne odgovori direktno na žalbeni prigovor tuženika o podijeljenoj odgovornosti, već se u tom dijelu pozove na obrazloženje prvostupanjske presude koje je u cijelosti prihvatio, pri čemu je prvostupanjski sud u obrazloženju svoje presude naveo jasne razloge zbog kojih je odbio prigovor podijeljene odgovornosti, u takvom slučaju nije prihvatljiv prigovor revidenta da je drugostupanjski sud povrijedio odredbe parničnog postupka time što nije odgovorio na žalbene razloge o postojanju podijeljene odgovornosti. Vidi kod BLAGOJEVIĆ – TAJIĆ, o. c., str. 729.

53) Tako TRIVA – DIKA, o. c., str. 683.

54) Vidi Rješenje kantonalnog suda u Bihaću, br. 001-0-Gž-06-000881 od 9. 8. 2006., "Sudska praksa, domaća i strana, god. IV., br. 19", Sarajevo, 2007., str. 56. – 57.

55) Pogledaj Rješenje Okružnog suda u Banja Luci, br. Gž-1579/04. od 25. 1. 2006., "Sudska praksa, domaća i strana, god. . III., br. 17", Sarajevo, 2006., str. 58.

56) Vidi kod POROBIĆ, M. – POROBIĆ, V. – POROBIĆ, J., *Zakoni o parničnom postupku (Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikt BiH) sa komentarom i sudskom praksom*, "Privredna štampa", Sarajevo, 2004., (dalje - POROBIĆI), str. 624.

čajne po samom zakonu i predstavljaju bitne povrede odredbi parničnog postupka: ako je odlučeno o zahtjevu koji ne spada u sudsku nadležnost, ako je odluku donio isključeni i izuzeti sudac, ako je povrijeđeno raspravno načelo tj. ako je nezakonitim postupanjem suda stranci uskraćena mogućnost raspravljanja pred sudom, a naročito ako je to učinjeno propuštanjem dostavljanja, ako je sud donio odluku bez održavanja glavne rasprave, ako je donio presudu zbog propuštanja, presudu na temelju priznanja, presudu zbog odricanja protivno zakonskim odredbama, ako je odlučeno o zahtjevu o koje teče parnica ili o kome je već pravomoćno presuđeno ili je zaključena sudska nagodba, ako nisu bile ispunjene procesne pretpostavke koje se tiču stranaka i urednog zastupanja u parnici.⁵⁷

Isti princip primijenjen je i temeljem čl. 34. IZPP RS-a, odnosno, čl. 31. IZPP SBiH, dok je u ZPP BDBiH zadržana uopćena odredba prema kojoj „povreda odredbi parničnog postupka postoji ako sud u tijeku postupka nije primijenio ili je nepravilno primijenio koju odredbu ovog zakona, a to je bilo od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude.“⁵⁸ Pri reguliranju ovog pitanja u pozitivnom pravu susjednih zemalja nema značajnih odstupanja u odnosu na pravila što ih je utvrdio zakonodavac Federacije BiH.⁵⁹

6. GRANICE ISPITIVANJA POBIJANE PRESUDE OD STRANE REVIZIJSKOG SUDA

Prema odredbi čl. 241. FZP-a bilo je predviđeno kako revizijski sud ispituje pobijanu presudu samo u onom dijelu u kojemu se ona pobija revizijom, u granicama razloga navedenih u reviziji, pazeći po službenoj dužnosti na primjenu materijalnog prava i povrede odredaba parničnog postupka koje se odnose na stranačku sposobnost i zastupanje. Stupanjem na snagu IZPP-a izvršene su bitne izmjene. Tako je prema odredbi čl. 241. st. 1. IZPP-om zakonodavac predvidio kako revizijski sud više neće po službenoj dužnosti paziti na povrede odredaba parničnog postupka koje se odnose na stranačku sposobnost i zastupanje, nego isključivo na primjenu materijalnog prava.⁶⁰ Uz navedeno

57) Povrede odredbi parničnog postupka koje imaju bitan značaj samo su generalno određene procesnim zakonom. Vidi kod STANKOVIĆ, G. – RAČIĆ, R., *Parnično procesno pravo*, Trebinje, 2008., (dalje - STANKOVIĆ – RAČIĆ), str. 435.

58) Vidi čl. 318. ZPP BDBiH

59) Prema odredbi čl. 354. st. 1. ZPP RH bitna povreda odredaba parničnog postupka postoji ako sud tijekom postupka nije primijenio ili je nepravilno primijenio koju odredbu ovog zakona, a to je bilo ili je moglo biti od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude. Vidi MILIKOVIĆ, D., *Žalba i žalbeni postupak s osvrtnom na promjene prema Noveli ZPP iz 2008.*, zagreb, 2008., (dalje - MILIKOVIĆ), str. 34. Vidi kod GRBIN, I., *Pravni lijekovi u parničnom postupku*, "Hrvatska pravna revija, br. 2., god. IV", Zagreb, 2004., (dalje - GRBIN – PRAVNI LIJEKOVI U PARNIČNOM POSTUPKU), 80. – 108. Vidi KEČA, R., *Gradansko procesno pravo*, "Službeni glasnik", Beograd, 2010., (dalje - KEČA), str. 282. Vidi kod ANDREJEVIĆ, S., *Unapređenje parnične procedure: postupak po žalbi i rasprava pred drugostupajskim sudom*, "Pravni život, br. 3 – 4.", Beograd, 2009., str. 65. – 76.

Vidi kod RAKIĆ – VODINELIĆ, V., *Zakon o parničnom postupku Srbije 2011.*, "Pravni zapisi br. 2.", "Časopis Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu", Beograd, 2011., (dalje - RAKIĆ – VODINELIĆ, *Zakon o parničnom postupku Srbije 2011.*), str. 515. – 567. Pogledaj kod ČIZMOVIĆ, M. – ĐURIČIN, B., *Gradansko procesno pravo*, Podgorica, 1997., (dalje - ČIZMOVIĆ – ĐURIČIN), str. 263.

60) Kada je revizija pokrenuta radi osiguranja jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njihovoj primjeni tzv. izvanredna revizija, Vrhovni sud dužan je "ex officio" paziti na one povrede koje su važne za predmetno preispitivanje, odnosno dužan je da pazi na one povrede na koje je ukazano u revizijskom podnesku uz pozivanje na propise i druge izvore prava koji se odnose na to pitanje. Vidi kod ČIZMIĆ – KOMENTAR ZPP, o. c., str. 687. Primjerice stajalište je sudske prakse da je revizija dopuštena ako revident postavi

je zakonodavac unio i st. 2. u spomenuti čl. 241. FZPP-a kojim je odredio kako u slučaju izjavljivanja revizije iz čl. 237. st. 3. ovog zakona, revizijski sud ispituje pobijanu presudu samo u dijelu u kojem se pobija revizijom i samo zbog pitanja koje je važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i jednakopravnosti svih u njegovoj primjeni zbog kojeg je podnesena i koje je u njoj određeno naznačeno kao takvo, uz pozivanje na propise i druge izvore prava koji se na to pitanje odnose.

Spomenute izmjene koje donosi IZPP primijenjene su i temeljem IZPP RS-a⁶¹ te IZPP SBiH⁶², dok su u Brčko Distriktu BiH zadržana rješenja poput onih iz FZPP-a – sud po službenoj dužnosti pazi, kako na primjenu materijalnog prava, tako i povrede odredbi parničnog postupka koje se odnose na stranačku sposobnost i zastupanje. Za očekivati je da će ovakvo rješenje, u svrhu ujednačavanja pravnih pravila na teritoriju BiH, uskoro biti izmijenjeno.

Kada je riječ o zakonodavstvu susjednih zemalja, pravila koja se tiču granica ispitivanja revizijom pobijane presude djelomično se razlikuju od onih što ih predviđa IZPP. Tako zakonodavac u Republici Hrvatskoj, za razliku od zakonodavca Federacije BiH, ne utvrđuje obvezu revizijskog suda da po službenoj dužnosti pazi na primjenu materijalnog prava,⁶³ dok se u zakonodavstvu Republike Srbije te Republike Crne Gore, nadležnim sudovima u dužnost stavlja da po službenoj dužnosti, osim na primjenu materijalnog prava, paze i na neke od bitnih povreda parničnog postupka. Tako ZPPSR predviđa kako Vrhovni kasacijski sud pazi po službenoj dužnosti na bitnu povredu parničnog postupka koja se tiče nadležnosti suda,⁶⁴ dok ZPPCG, baš kao i FZPP te ZPPBDBiH, predviđa kako revizijski sud pazi po službenoj dužnosti na bitnu povredu odredaba parničnog postupka koje se tiču stranačke sposobnosti i zastupanja.⁶⁵

7. IZNOŠENJE NOVOTA U REVIZIJI

Prema čl. 242. FZPP-a, koji je po stupanju na snagu IZPP-a ostao neizmijenjen, stranke mogu u reviziji iznositi nove činjenice i predlagati nove dokaze samo ako se oni odnose na povrede odredaba parničnog postupka koje su učinjene u postupku pred drugostupanjskim sudom. Navedeno pravilo predvidjeli su i IZPP RS u čl. 242., ZPP BDBiH-u čl. 351., te ZPP SBiH u čl. 209., ali i zakonodavstva susjednih zemalja.⁶⁶ Tako da u čl. 351. ZPP BDBiH stoji da "stranke mogu u reviziji iznositi nove činjenice i predlagati nove dokaze samo ako se oni odnose na bitne povrede odredaba parničnog po-

pravno pitanje – je li postupanje poslodavca koji je donio rješenje o neplaćenom odsustvu na zahtjev supruge tužitelja u vrijeme kada je bio u pritvoru suprotno procesnim pravilima upravnog postupka. Pitanje trenutka početka računanja zatezne kamate na dosuđeni iznos naknade nematerijane štete zbog neutemeljenog lišenja slobode nije pravno pitanje o kome revizijsko vijeće treba zauzeti stajalište u pogledu osiguranja jedinstvene primjene prava i jednakopravnosti svih u njegovoj primjeni. Vidi odluku vijeća Apelacijskog odjeljenja Suda BiH, br. S1 3 P 004127 15 Rev od 29. 9. 2015.

61) Vidi čl. 50. IZPP RS-a

62) Vidi čl. 47. IZPP SBiH

63) Vidi čl. 392.a ZPPRH. Revizijski sud ispituje samo razloge koji su na određeni način navedeni u redovnoj reviziji. On u tom pogledu nema nikakvih oficijoznih ovlaštenja. Revizijski sud ovlašten je paziti samo na one razloge zbog kojih je revizija dopuštena ako se na njih revident određeno pozvao. Vidi o tome šire kod TRIVA – DIKA, o. c., str. 732.

64) Vidi čl. 374. ZPPSR

65) Vidi čl. 367. ZPPCG

66) Vidi čl. 387. ZPP RH; čl. 204. ZPP CG

stupka koje su učinjene u postupku pred Apelacionim sudom.“ Kao što je vidljivo, bitnih izmjena u odnosu na FZPP-a nema, osim u dijelu člana koji se odnosi na sud, gdje je u Federaciji BiH riječ o drugostupanjskom sudu pred kojim su počinjene greške u postupku, a u Brčko Distriktu riječ je o Apelacionom sudu.⁶⁷ Kada je riječ o Sudu BiH nema značajnijih izmjena u odnosu na čl. 242. FZPP-a, čiji čl. 209. IZPP SBiH ostaje gotovo neizmijenjen.⁶⁸ Što se tiče odredbe čl. 242. IZPP RS-a, ostala je identična odnosno ista kao spomenuta odredba čl. 242. FZZP-a.⁶⁹ Pravilo je da revizijski sud može odlučivati samo na temelju onog činjeničnog i dokaznog procesnog materijala koji je stajao na raspolaganju prvostupanjskom i drugostupanjskom sudu, dalje je određeno da se revizija ne može izjaviti zbog nepravilno utvrđenog činjeničnog stanja. Logičan slijed jeste da se u reviziji ne mogu iznositi nove činjenice i predlagati novi dokazi od kojih zavisi ocjena utemeljenosti tužbenog zahtjeva.⁷⁰ Iznošenje novota dopušteno je samo ako se one odnose na bitne povrede parničnog postupka uz određena ograničenja.⁷¹

8. NEPRAVOVREMENA, NEPOTPUNA I NEDOPUŠTENA REVIZIJA

Prema čl. 243. FZPP-a revizija se podnosi sudu koji je izrekao prvostupanjsku presudu, u dovoljnom broju primjeraka za sud i protivnu stranku.⁷² Stupanjem na snagu IZPP-a ne dira se u odredbu ovog člana te ona ostaje nepromijenjena. Kod zakonodavstava u ostatku zemlje, dolazi do neznatnih izmjena u odnosu na spomenuti člana. Tako kod IZZPP-a BiH imamo situ izmjenu koja se odnosi na pojedine riječi, ali ne gubi svoj smisao: “Revizija se podnosi sucu u prvostupanjskom postupku, u dovoljnom broju primjeraka za Sud i protivnu stranku“. Ovom izmjenom dolazi na značaj činjenica da nije bitan sud koji je izrekao prvostupanjsku presudu, kao što je riječ kod čl. 243. FZPP-a, nego je bitno samo to da je riječ o prvostupanjskom sudu.⁷³ Ukoliko revizija nije dostavljena u dovoljnom broju primjeraka za sud i protivne stranke, prvostupanjski sud će revidenta pozvati da dostavi nedostajući broj primjeraka (čl. 336. st. 4. FZPP).⁷⁴ Što se tiče Brčko Distrikta, kod njega u čl. 352. ZPP BD-a nalazimo krajnje konciznu odredbu koja glasi: “Revizija se podnosi Osnovnom sudu u dovoljnom broju primjeraka za sud i protivnu stranku“. ⁷⁵ Kao što se vidi iz ove odredbe, jedina promjena u odnosu na FZPP je u

67) Vidi čl. 351. ZPP BDBiH

68) Vidi čl. 209. IZPP SBiH

69) Vidi čl. 242. IZPP RS-a

70) Vidi o tome kod TRIVA – DIKA, o. c., str. 595.

71) Primjerice mogu se iznositi nove činjenice i uz predlagati dokazi ako je u drugom stupnju sudio sudac koji se trebao izuzeti, ako je stranci bio onemogućeno raspravljanje, itd. Stajalište je i sudske prakse da u postupku po reviziji parnične stranke ne mogu iznositi nove činjenice niti predlagati nove dokaze u odnosu na pravilnu primjenu prava, nego u odnosu na bitne povrede odredbi parničnog postupka zbog kojih se revizija može izjaviti. Vidi VS RS, Rev-260/01. Od 23. 4. 2002. Bilten sudske prakse VSRS br. I/2004., odluka br. 141., “Domaća i strana sudska praksa, br. 7/2005., str. 59.

72) Ukoliko revizija nije dostavljena u dovoljnom broju primjeraka za sud i protivne stranke, prvostupanjski sud će revidenta pozvati da dostavi nedostajući broj primjeraka (vidi čl. 336. st. 4. FZPP). Šire o tome kod ČIZMIĆ – KOMENTAR, o. c., str. 532.

73) Vidi čl. 210. IZPP SBiH

74) Više o tome kod ČIZMIĆ, J., *Revizija protiv presude u svjetlu nacrtu novoga Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, “Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci”, Supplement, br. 3. Rijeka, 2003., str. 597. – 624.

75) Vidi čl. 352. ZPP BDBiH

nazivu prvostupanjskog suda, te u činjenici da se ne podnosi sudu koji je izrekao prvostupanjsku presudu. U IZPP-u RS-a ovaj član ostaje ne promijenjen u odnosu na FZPP.⁷⁶

Kada je riječ o susjednim zakonodavstvima, glede ove odredbe zakona, nema većih izmjena u odnosu na FZPP –ili su u potpunosti ista kao što je to slučaj kod zakonodavstva Republike Crne Gore,⁷⁷ ili ima neznatnih izmjena gdje je riječ o proširenju sudskih ovlasti glede ispitivanja pravodobnosti revizije – Republika Hrvatska.⁷⁸ Kod zakonodavstva Republike Srbije, odredba koja se odnosi na dostavu revizije sudu je izrazito koncizna po čemu se razlikuje od svih drugih spominjanih zakonodavstava,⁷⁹ gdje je za očekivati usklađivanje svog zakonodavstva sa ostalim susjednim koja su dobrim dijelom izrađena u europskom duhu, što su zahtijevali euro-integracijski procesi zbližavanja.

Čl.244. FZPP-a predviđeno je da će sud rješenjem odbaciti neblagovremenu ili nepotpunu reviziju bez održavanja ročišta.⁸⁰ Revizija je pravovremena ako je podnesena u roku od 30 dana od dana dostavljanja prijepisa drugostupanjske presude.⁸¹ Rok je zakonski, procesnopravni i prekluzivan jer se nepravovremena revizija mora odbaciti.⁸² Usvajanjem IZPP-a i njegovim stupanjem na snagu u čl. 244. dodaje se st. 2. ovog zakona kojim se utvrđuje da će sud rješenjem utvrditi odustanak od revizije, u slučaju odustanka od revizije njenoga podnositelja. Kada usporedimo ovaj član zakona sa ostalim zakonodavstvima u državi, možemo vidjeti potpunu istovjetnost sa ovim članom u pojedinim zakonodavstvima, točnije pred Sudom BiH i IZPP-u RS-a, dok je kod drugih zakonodavstava, odnosno kod Brčko Distrikta riječ o djelomičnoj podudarnosti, odnosno djelomičnoj usklađenosti. Tako npr. kod ZPP-a Brčko Distrikta imamo odredbu čl. 353. koja glasi: "Neblagovremenu ili nepotpunu reviziju odbacit će rješenjem sudija Osnovnog suda, bez održavanja ročišta."⁸³ Ovim članom jasno je vidljiva istovjetnost sa čl. 244. FZPP-a, a djelomična sa čl.244. IZPP-a jer u zakonodavstvu Brčko Distrikta nije došlo do potpunog usklađivanja sa zakonodavstvom Federacije što je za očekivati u doglednoj budućnosti. Kada je riječ o zakonodavstvu RS-a, stvar je istovjetna kao i kod zakonodavstva Federacije BiH, došlo je do dopunjavanja ovog člana zakona s izmjenama zakona koje iz 2013.godine.⁸⁴ Sve što je rečeno za zakonodavstvo Republike Srpske vrijedi i za zakonodavstvom pred Sudom BiH.⁸⁵

76) Vidi čl. 243. IZPP RS-a

77) Vidi čl. 403. ZPPCG

78) Vidi čl. 388. ZPP RH

79) Vidi čl. 409. ZPPSR

80) Prema stajalištu sudske prakse da bi bila pravovremena i dopuna revizije mora biti izjavljena u roku za izjavljivanje revizije. Vidi odluku VSH Rev-558/03-2 od 26. 5. 2004. Informator, br. 5326 od 23. 3. 2005. Nepravovremenu dopunu revizije sud će odbaciti. Vidi odluku VSH Rev-41/00 od 18. 12. 2003. Informator br. 5239 od 22 svibnja 2004.

81) Stajalište je sudske prakse da okolnost što u otppravku presude drugostupanjskog suda nije sadržana pouka o pravu tužitelja na podnošenje revizije ne predstavlja opravdani razlog za propuštanje roka za izjavljivanje revizije(VSH, Gž-1635/79 od 22. 8. 1979.) Kada je pobijana presuda dostavljena i stranci i njezinu punomoćniku, rok za izjavljivanje revizije počinje teći od dana kada je prijepis presude dostavljen punomoćniku (VSH, Rev-18/86 od 28. 1. 1986.). Da bi bila pravovremena i potpuna revizija mora biti izjavljena u roku za izjavljivanje revizije (VSH, Rev-558/03-2 od 26. 5. 2004.) Podaci preuzeti kod ČIZMIĆ – KOMENTAR, o. c., str. 533.

82) Treba uzeti da bi revident mogao dopunjavati pa i korigirati svoju reviziju sve dok teče rok za njezino podnošenje. Vidi kod DIKA -PRAVNI LIJEKOVI, o. c., str. 316.

83) Vidi čl. 353. ZPP BDBiH

84) Vidi čl. 244. IZPP RS-a

85) Vidi čl. 211.IZPP SBiH

Usporedbom susjednih zakonodavstava s čl. 244. FZZP-a, možemo primijetiti istovjetnost⁸⁶ i neznatne razlike koje bitno ne mijenjaju smisao zakonske odredbe, ali i sadržaj koji je obimniji u odnosu na spomenuti član.⁸⁷

9. DOSTAVA REVIZIJE PROTIVNOJ STRANCI I ODGOVOR NA REVIZIJU

Parnično zakonodavstvo temelji se na raspravnom načelu uvažavajući mogućnost iznošenja argumenata za obje stranke u postupku. Na taj način se pokušava dati strankama koordiniran položaj u parnici. Svaki podnesak jedne stranke dostavlja se drugoj stranci na odgovor. Odredbom čl. 245. FZPP-a st. 1. propisano je da primjerak pravedne i potpune revizije prvostupanjski sud će dostaviti protivnoj stranci. Prema st. 2. navedenog člana u roku od osam dana od dana dostave revizije protivna stranka može podnijeti sudu odgovor na reviziju. Prema st. 3. navedenog člana nakon primitka odgovora na reviziju ili nakon proteka roka za dogovor, prvostupanjski sud dostavit će reviziju i odgovor na reviziju, ako je podnesen, sa svim spisima, revizijskom sudu. Prema st. 4. istog člana primjerak revizije i odgovora na reviziju dostavlja se i drugostupanjskom sudu.

Stupanjem na snagu IZPP-a ne dira se u odredbu ovog člana te on ostaje u potpunosti nepromijenjen. Glede ovog člana, u zakonodavstvima u državi BiH, ne dolazi do promjena i njegov smisao ostaje isti kao i kod zakonodavstva Federacije. Doduše postoje neznatne nepodudarnosti, gdje je riječ o drugačijem nazivlju sudova i službenom jeziku koji je na snazi u pojedinom entitetu i distriktu, a koji se razlikuje od onoga kojim je pisan FZPP-u, što se vidi i u sljedećem primjeru kada je u pitanju ZPPSBIH-a: "(1) Primjerak blagovremen i potpune revizije sudijau prvostepenom postupku dostavit će protivnoj stranci. (3) Nakon prijema odgovora na reviziju ili nakon proteka roka za odgovor, sudija u prvostepenom postupku dostavit će reviziju i odgovor na reviziju, ako je podnesen, sa svim spisima, revizijskom vijeću."⁸⁸ Kada je riječ o zakonodavstvu Republike Srpske, vrijedi sve već prethodno ponovljeno, smisao člana je isti samo je riječ o drugom nazivlju sudova i drugačijem rasporedu riječi te drugoj gramatici.⁸⁹ Jedina bitna promjena i neusklađenost što se tiče susjednih zakonodavstava u državi nalazi se kod zakonodavstva Distrikta Brčko. Naime u čl. 354. nije došlo do potpune usklađenosti s drugim procesnim zakonima u državi, jer nedostaje st. 4. čl. 354., dok smisao ostalih stavaka ostaje isti kao i kod čl. 245. FZPP-a.⁹⁰

Regulacija ovog pitanja u susjednim zakonodavstvima je više manje ista kao u FZPP-u, jedine razlike su kod rokova koji su ostavljeni strankama za odgovor na reviziju, te u rokovima u kojima prvostupanjski sud dostavlja reviziju i odgovor na reviziju, ukoliko je dostavljen, revizijskom sudu. Tako kod zakonodavstva Republike Hrvatske imamo rok od petnaest dana za dostavu odgovora na reviziju od protivne strane,⁹¹ dok u zakonodavstvu Republike Crne Gore, za razliku od zakonodavstva Federacije BiH i

86) Vidi čl. 389. ZPP RH i čl. 404. ZPPCG

87) Vidi čl. 410. ZPPSR

88) Vidi čl. 212. ZPP SBIH

89) Vidi čl. 245. ZPP RS-a

90) Vidi čl. 354. ZPP BDBIH

91) Vidi čl. 390. ZPP RH

Republike Hrvatske, imamo odredbu koja predviđa rok od osam dana za dostavu odgovora protivne strane, te isti rok za dostavu revizije putem prvostupanjskog suda revizijskom sudu.⁹² Poseban rok za dostavu revizije putem prvostupanjskog suda Vrhovnom kasacijskom sudu, predviđa i zakonodavstvo Republike Srbije gdje je taj rok petnaest dana, dok rok za odgovor na reviziju iznosi trideset dana.⁹³

10. ZAKLJUČAK

Uloga Vrhovnog suda bila bi podjednako u učinkovitom i kvalitetnom pružanju zaštite pravima stranaka uz kontrolu zakonitosti i pravilnosti suđenja nižih sudova u konkretnim predmetima, te u razvoju prava i osiguranju jedinstvenostvene primjene. Za funkcioniranje pravne države i ostvarenja povjerenja u rad Vrhovnog suda trebao bi se reducirati broj predmeta o kojima odlučuje. U sastavu Vrhovnog suda trebali bi biti iskusni pravni stručnjaci visokih etičkih načela. Stručna javnost mora biti upoznata s radom suda i sadržajem odluka koje donosi jer bi se na taj način stvarala ujednačenja i jasnija sudska praksa i zaštita individualnih prava stranaka pred nižim sudovima. Kada je riječ o postupcima u vezi s trećestupanjskim sudovima zakonodavac bi trebao uzimati u obzir činjenicu da je predmet već obrađen na dvije instance tj. od strane dva suda. Revizija bi se trebala koristiti samo u slučajevima koji posebice zaslužuju i treće sudsko preispitivanje. Smatramo da je nužno prilikom odlučivanja o dopuštenosti izvanredne revizije restriktivno pristupati svakom konkretnom predmetu zbog činjenice da stranke često i bez posebnih razloga koriste mogućnost podnošenja izvanredne revizije. Smatramo da je *de lege lata* zakonsko rješenje vrijednosnog cenzusa dobro određeno, odnosno, da su izmjene Zakona o parničnom postupku išle u smjeru veće restikcije i smanjenja broja uložених revizija. Taksativno navođenje aposlutno bitnih povreda odredbi parničnog postupka također bi trebale smanjiti broj uložених revizija. Posebice je bitna izmjena prema kojoj revizijski sud po službenoj dužnosti pazi samo na primjenu materijalnog prava. Postupak pred prvostupanjskim sudom povodom uložene revizije je u bosanskohercegovačkom parničnom zakonodavstvu uskađen s parničnim zakonodavstvima država u okružju. Taj postupak je filter koji onemogućava prolazak na daljnje postupanje revizijskog suda, onih revizija koje ne ispunjavaju propisane elemente. Stajališta sudske prakse ukazuju na problem pri određenju vrijednosnog cenzusa kao kriterija za izjavljivanje revizije te *de lege ferenda* predlažemo preciziranje ove odredbe to jest na koji se način vrijednosni census određuje, da se spriječe nejednakosti u postupanju s ciljem osiguranja jedinstvene primjene prava.

92) Vidi čl. 405. ZPPCG

93) Vidi čl. 411. ZPPSR

REVISION PROCEDURE OF THE JUDGEMENT UNTIL THE PROCEEDINGS OF THE COURT OF REVISION

The authors in this paper deal with the institute of revision of the judgement in litigation(civil) proceeding, with special emphasis on the novelties made by the last amendments of the Civil Procedure Act of Bosnia and Herzegovina. The revision proceedings of the judgement until the decision of the court of review is being analyzed. Authors define and deal with regular and exclusive revision, revision application deadlines, reasons for filing request for the revision and the procedure after requested revision.

Key words: regular and exclusive revision of the judgement, reasons for the application for revision of the judgement, review proceedings of the judgement until the decision of the court of review

LITERATURA

1. ANDREJEVIĆ, S., *Unapređenje parnične procedure: postupak po žalbi i rasprava pred drugostupanjskim sudom*, "Pravni život, br. 3 – 4.", Beograd, 2009.
2. BILAJAC, E., *Vanredni pravni lijekovi, Modul 4 – Građanska oblast*, Sarajevo, 2006.
3. Bilten sudske prakse VSRS br. I/2004., odluka br. 141., "Domaća i strana sudska praksa, br. 7/2005., str. 59.
4. BLAGOJEVIĆ, M. – TAJIĆ, H., *Građansko i privredno pravo u praksi sudova u Bosni i Hercegovini, aktuelna sudska praksa 2009. – 2012.*, "Privredna štampa", Sarajevo, 2013.
5. BRATKOVIĆ, M., *Revizija po dopuštenju: hrvatske dvojbe i slovenska iskustva*, "Zbornik Aktualnosti građanskog procesnog prava-nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća", Split, 2016.
6. ČALIJA, B. – OMANOVIĆ, S., *Građansko procesno pravo*, Sarajevo, 2000.
7. ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2009.
8. ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2016.
9. ČIZMIĆ, J., *Revizija protiv presude u svjetlu nacrtu novoga Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, "Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci", Supplement, br. 3. Rijeka, 2003.
10. ČIZMOVIĆ, M. – ĐURIČIN, B., *Građansko procesno pravo*, Podgorica, 1997.
11. DIKA, M., *Građansko parnično pravo- Pravni lijekovi*, Zagreb, 2010.
12. GOVIĆ, I., *Revizija u svjetlu posljednjih izmjena i dopuna Zakona o parničnom postupku (ZPP/03) i na njima utemeljenoj sudskoj praksi*, "Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991) v. 29 br. 2.", Rijeka, 2008.
13. GRBIN, I., *Bitne povrede odredaba parničnog postupka kao razlog za izjavljivanje pravnih lijekova u parničnom postupku*, "Pravo u gospodarstvu, 1/2011.", Zagreb, 2011.
14. GRBIN, I., *Pravni lijekovi u parničnom postupku*, "Hrvatska pravna revija, br. 2., god. IV.", Zagreb, 2004.

15. GRBIN, I., *Revizija u parničnom postupku*, "Pravo i porezi", god. IX, Zagreb, 2000., br. 5
16. HAUBRICH, V., *Povreda odredbi parničnog postupka*, "Zbornik Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća", Split, 2015.
17. KEČA, R., *Građansko procesno pravo*, "Službeni glasnik", Beograd, 2010.
18. MEDIĆ, D., *Reforma parničnog postupka u Bosni i Hercegovini*, "Pravo zemalja u regiji, priredio prof. dr. sc. Vladimir Čolović", Beograd, 2010.
19. MILIKOVIĆ, D., *Žalba i žalbeni postupak s osvrtnom na promjene prema Noveli ZPP iz 2008.*, zagreb, 2008.
20. POROBIĆ, M. – POROBIĆ, V. – POROBIĆ, J., *Zakoni o parničnom postupku (Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikt BiH) sa komentarom i sudskom praksom*, "Privredna štampa", Sarajevo, 2004.
21. RAČIĆ, R., "Pravni savjetnik, br. 7. – 8.", Sarajevo, 2004.
22. RAKIĆ – VODINELIĆ, V., *Zakon o parničnom postupku Srbije 2011.*, "Pravni zapisi br. 2.", "Časopis Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu", Beograd, 2011.
23. SESSA, Đ., *Revizija prema Noveli Zakona o parničnom postupku iz 2011.* U knjizi Vanja Bilić i dr. "Novela Zakona o parničnom postupku iz 2011., Novi informator, Zagreb, 2011.
24. STANIŠIĆ, J., *Žalbeni postupak i rasprava pred drugostupanjskim sudom*, "Modul 3, Građanska oblast", Sarajevo, 2006.
25. STANKOVIĆ, G. – RAČIĆ, R., *Parnično procesno pravo*, Trebinje, 2008.
26. "Sudska praksa, domaća i strana, god. . III., br. 17.", Sarajevo, 2006., str. 58.
27. "Sudska praksa, domaća i strana, god. IV., br. 19.", Sarajevo, 2007., str. 56. – 57.
28. "Sudska praksa, Informator, br. 5120.", Zagreb, 2003., str. 4.
29. TRIVA, S. – DIKA, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004.
30. www.pravosudje.ba/vstv/faces/, vijesti posjećena u siječnju 2017.
31. *Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta*, "Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 8/09, 52/10., 27/14.
32. *Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" br. 53/03., 73/05., 19/06. 98/15.
33. *Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine*, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 36/04., 84/07., 58/13.
34. *Zakon o parničnom postupku Republike Srpske*, "Službeni glasnik Republike Srpske" br. 59/2003., 85/03., 74/05., 63/07., 105/08., 85/03., 63/07., Odluke US 45/09., 49/09, 61/13.
35. *Zakona o parničnom postupku Republike Crne Gore*, Službeni list Crne Gore, broj 22/04., 76/06., Odluka US 78/04., 102/04., 28/05.
36. *Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske*, Narodne novine Republike Hrvatske, Br. 53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25/13., 89/14.
37. *Zakona o parničnom postupku Republike Srbije*, Službeni glasnik Republike Srbije, broj 72/11., 49/13., 74/13., 55/14.
38. *Zakona o sudovima Federacije Bosne i Hercegovine*, "Službene novine FBiH" br. 38/05., 22/06., 63/10., 72/10., 7/13., 52/14.